

УДК 341.24:342.4:340.132(477)

**ПРІОРИТЕТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
НАД НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ (АНАЛІЗ ПРАКТИКИ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ТА ВЕРХОВНОГО СУДУ)**

Анастасія Зварич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: Anastasiya.Zvarych@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0006-5595-1411*

Досліджено зміст і межі пріоритету міжнародного права над національним правом в Україні крізь призму рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду. На підставі класичних теорій монізму Ганса Кельзена та дуалізму Альфреда Фердросса, а також досліджень українських науковців (М. Козюбра, Н. Пархоменко) обґрунтовано, що пріоритет міжнародного права варто відрізнити від монізму як структурної моделі: перший стосується ієрархії норм у разі колізії, другий – способу інтеграції міжнародних норм у національну правову систему.

Встановлено, що на міжнародному рівні пріоритет означає заборону посилання на внутрішнє право як виправдання невиконання договорів (ст. 26-27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.), тоді як у національному вимірі він набуває форми особливого режиму співвідношення між міжнародними договорами, законами та Конституцією України.

Проаналізовано конституційні (ст. 9 Конституції України) і законодавчі норми (ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»), а також норми кодексів і судові рішення, що дає підстави характеризувати українську модель як «обмежений пріоритет» міжнародного права: ратифіковані договори інтегруються до системи національного законодавства та мають пріоритет над звичайними законами, але не можуть суперечити Конституції. На основі аналізу рішень Конституційного Суду України (рішення № 9-р(II)/2023 від 01.11.2023, № 6-р(II)/2024 від 13.05.2024, № 6-р(II)/2021 від 16.09.2021) встановлено, що Суд, з одного боку, забезпечує верховенство Конституції через конституційний контроль міжнародних договорів, а з іншого – формує принцип «дружнього ставлення до міжнародного права», вимагаючи тлумачення конституційних норм у світлі міжнародних зобов'язань і практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Аналіз постанов Верховного Суду (постанови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 18.09.2025 у справі № 922/82/20, від 18.04.2019 у справі № 910/22752/17 та від 10.05.2018 у справі № 910/14259/17, постанова Великої Палати Верховного Суду від 30.05.2018 у справі № 9-484/2004 (Со-77/04), постанови Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 17.10.2019 у справі № 2а-16434/12/2670 та від 20.11.2019 у справі № 815/371/18) окреслює підходи до застосування ратифікованих міжнародних договорів і рішень ЄСПЛ як складника системи джерел права, зокрема в аспекті пріоритету договору над законом. Досліджено застосування принципу *pacta sunt servanda* в господарських, кримінальних та адміністративних справах, а також рішення ЄСПЛ у справі «Бурмич та інші проти України» від 12 жовтня 2017 р.

Визначено основні проблеми і шляхи їх розв'язання: статус нератифікованих міжнародних актів, форми надання згоди на обов'язковість договорів та їх ієрархія

потребують законодавчого уточнення; межі конституційного контролю міжнародних договорів – чіткої процедури попереднього контролю; механізм імплементації рішень ЄСПЛ – системного підходу й координації між органами влади.

Зроблено висновок, що українська модель пріоритету міжнародного права є динамічною й еволюціонує від формального визнання до практичної інтеграції міжнародних стандартів у національну правову систему через судову практику.

Ключові слова: національне право, міжнародне право, джерела права, міжнародний договір, судова практика, Конституційний Суд України, Верховний Суд.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2026.82.021>

Вступ. Питання співвідношення міжнародного й національного права є одним із найбільш дискусійних у сучасній юридичній науці та практиці. Особливої актуальності воно набуває у контексті європейської інтеграції України, виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом та використання рішень ЄСПЛ у правозастосовній практиці. Конституція України у ст. 9 проголошує, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [8]. Однак ця норма не вичерпує всієї складності питання про пріоритет міжнародного права, оскільки відкритими досі є питання про співвідношення міжнародних договорів із Конституцією, про статус рішень міжнародних судових установ, про механізми імплементації міжнародних договорів у національну систему джерел права.

Метою статті є дослідження змісту та меж пріоритету міжнародного права над національним правом в Україні на основі аналізу рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду.

Об'єктом дослідження є міжнародне право та право України.

Предмет дослідження – пріоритет міжнародного права над національним правом.

Методологічна основа дослідження. У процесі роботи використано соціологічну методологію – проаналізовано значну кількість офіційних документів і наукових джерел. Застосовано загальнотеоретичну, порівняльно-правову методологію, а також галузеву методологію (науки конституційного права, міжнародного права тощо).

Наукова новизна полягає у всебічному дослідженні практики Конституційного Суду України та Верховного Суду щодо пріоритету міжнародного права над національним, а також у формулюванні пропозицій щодо усунення прогалин і суперечностей у правовому регулюванні.

Вклад основного матеріалу. Питання співвідношення міжнародного й національного права традиційно розглядається крізь призму двох основних теоретичних концепцій – монізму та дуалізму. Ці теорії визначають не лише структурні особливості правопорядку, а й механізми інтеграції міжнародних норм у національну правову систему.

Монізм, представлений насамперед Гансом Кельзенем, розглядає міжнародне й національне право як єдину систему норм, у межах якої міжнародне право має пріоритет [29]. Натомість дуалізм, обґрунтований Альфредом Фердроссом, трактує міжнародне й національне право як дві окремі системи, що не взаємодіють безпосередньо [30].

Сучасна доктрина, однак, визнає, що жодна з цих теорій у чистому вигляді не відповідає реальній практиці держав. Як зазначає М. Козюбра, пріоритет між-

народного права варто відрізнити від монізму як структурної моделі правопорядку: перший стосується ієрархії норм у разі колізії, другий – способу інтеграції міжнародних норм у національну правову систему [7]. Н. Пархоменко зауважує, що міжнародні договори є особливим джерелом права, яке поєднує риси і зовнішнього, і внутрішнього права [10].

На міжнародному рівні пріоритет міжнародного права закріплений у ст. 26–27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., які встановлюють принцип *pacta sunt servanda* та забороняють державам посилалися на своє внутрішнє право як виправдання невиконання міжнародного договору [3]. Однак ці норми не визначають, яким чином держава має забезпечити пріоритет міжнародного права у своїй внутрішній правовій системі – це питання залишається на розсуд національного законодавця та судової практики.

Конституційно-правові основи пріоритету міжнародного права в Україні закладено у ст. 9 Конституції України, яка проголошує, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [8]. Ця норма встановлює два важливі принципи: по-перше, інкорпорацію міжнародних договорів у національну правову систему (монізм), по-друге, вимогу ратифікації як умови набуття міжнародним договором юридичної сили у внутрішньому правопорядку.

Деталізацію конституційних положень здійснено в Законі України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. Ст. 19 цього Закону встановлює, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [20]. Це положення чітко закріплює пріоритет ратифікованих міжнародних договорів над законами України.

Особливий статус мають рішення ЄСПЛ. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. встановлює, що суди застосовують під час розгляду справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику ЄСПЛ як джерело права [18]. Ст. 17 цього Закону передбачає обов'язковість рішень ЄСПЛ для України та механізм їх виконання.

Процесуальні кодекси України також закріплюють пріоритет міжнародних договорів. Цивільний процесуальний кодекс України (ст. 4) [27], Господарський процесуальний кодекс України (ст. 4) [5] та Кодекс адміністративного судочинства України (ст. 9) [6] встановлюють, що якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила судочинства, ніж ті, що передбачені процесуальним законом, то застосовуються правила міжнародного договору.

Матеріальні кодекси також містять відповідні положення. Цивільний кодекс України (ст. 10) [26], Сімейний кодекс України (ст. 13) [25], Податковий кодекс України (ст. 3) [11], Митний кодекс України (ст. 4) [9] та Бюджетний кодекс України (ст. 4) [2] закріплюють пріоритет міжнародних договорів над відповідними нормами національного законодавства.

Однак важливо наголосити, що пріоритет міжнародних договорів не є абсолютним. Конституція України є законом держави з найвищою юридичною силою, і міжнародні договори не можуть їй суперечити. Це впливає із системного тлумачення ст. 8 і 9 Конституції України та підтверджується практикою Конституційного Суду України.

У постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» від 19 грудня 2014 р. № 13 визначено загальні принципи застосування міжнародних договорів судами України [19]. Пленум наголосив, що міжнародні договори України є частиною національного законодавства і мають пріоритет над внутрішніми законами. Окрім того, зазначено, що під час здійснення правосуддя суди мають враховувати, що частиною національного законодавства є не тільки міжнародні договори України, ратифіковані Верховною Радою України, а й ті, згоду на обов'язковість яких надано в інших формах, погоджених сторонами, зокрема шляхом підписання, прийняття, затвердження і приєднання. Саме через ці форми держава виражає свою згоду на обов'язковість міжнародного договору.

Практика Конституційного Суду України. Конституційний Суд України відіграє ключову роль у визначенні меж пріоритету міжнародного права. Подальший аналіз рішень Конституційного Суду України демонструє еволюцію від формального визнання пріоритету міжнародних договорів до формування принципу «дружнього ставлення до міжнародного права».

Рішення Конституційного Суду України № 9-р(П)/2023 від 1 листопада 2023 р. було присвячене питанню конституційності безальтернативних фіксованих штрафів за порушення вимог щодо нехарчової продукції [24]. У цьому рішенні Суд, спираючись на акти права Європейського Союзу (зокрема Регламент № 765/2008 та Директиву 2001/95/ЄС), наголосив на необхідності узгодження національного законодавства у сфері ринкового нагляду з європейськими стандартами та підкреслив, що заходи державного реагування мають бути не лише стримувальними, а й пропорційними. Визнавши неконституційною безальтернативну санкцію, яка не дає змоги врахувати характер діяння, форму вини та майновий стан особи, Суд зазначив, що така модель відповідальності суперечить принципам верховенства права, індивідуалізації юридичної відповідальності та призводить до надмірного втручання у право власності. Водночас Конституційний Суд України виходив із того, що міжнародні договори, хоча й інтегровані до національної правової системи, не можуть мати статусу, вищого за Конституцію України, яка є актом найвищої юридичної сили.

У Рішенні Конституційного Суду України № 6-р(П)/2024 від 13 травня 2024 р. предметом конституційного контролю стали норми, що регулюють доступ до правосуддя на стадії виконання судових рішень [23]. Посилаючись на ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практику ЄСПЛ, Суд зазначив, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою «судового розгляду» в конвенційному розумінні. Конституційний Суд України наголосив, що держава зобов'язана забезпечити не ілюзорний, а ефективний механізм контролю за виконанням судових рішень, а покладення на стягувача обов'язку сплачувати судовий збір за оскарження дій чи бездіяльності виконавця є необґрунтованим обмеженням доступу до суду. Такий підхід було визнано несумісним із принципами справедливості та розумності, оскільки фактично він змушує особу додатково сплачувати за реалізацію вже підтвердженого судом права.

Особливе значення для гуманізації національного правопорядку має рішення Конституційного Суду України № 6-р(П)/2021 від 16 вересня 2021 р., у якому Суд розглянув інститут довічного позбавлення волі крізь призму людської гідності [22]. З огляду на те, що гідність людини є найвищою конституційною цінністю та джерелом усіх прав, Суд дійшов висновку, що довічне ув'язнення без реалістичної

перспективи звільнення суперечить ст. 28 Конституції України і за своїм змістом наближається до нелюдського поводження. З урахуванням правових позицій ЄСПЛ, зокрема у справі «Петухов проти України (№ 2)» від 12 березня 2019 р., Конституційний Суд України наголосив, що пенітенціарна система має бути спрямована на виправлення й ресоціалізацію засудженого та забезпечувати йому «право на надію» через створення чіткого, передбачуваного механізму перегляду довічних вироків на аналогічних підставах. У такий спосіб міжнародний стандарт обов'язкового перегляду довічних покарань було інтегровано в національний правопорядок, а на державу покладено обов'язок гарантувати засудженим реальну можливість довести власне виправлення.

За результатами аналізу рішень можна зробити висновок, що Конституційний Суд України у своїй практиці послідовно підкреслює: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄСПЛ є важливими орієнтирами для тлумачення конституційних прав і свобод людини. У рішеннях № 6-р(II)/2021 та № 6-р(II)/2024 Суд виходить із того, що під час з'ясування змісту гарантій, закріплених у ст. 28 Конституції України та положеннях про право на справедливий суд, національний конституційний контроль має здійснюватися з урахуванням стандартів, сформованих ЄСПЛ, навіть попри те, що ані сама Конвенція, ані прецеденти Страсбурзького суду формально не мають конституційного статусу.

Водночас Конституційний Суд України наголошує, що обов'язковість рішень ЄСПЛ для України прямо впливає зі ст. 46 Конвенції та Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [18], який інкорпорує практику ЄСПЛ у національний правопорядок і покладає на державні органи, зокрема суди, обов'язок її враховувати. У цьому контексті прецеденти ЄСПЛ розглядаються не лише як допоміжне джерело аргументації, а як елемент нормативного середовища, що обмежує дискрецію національного законодавця й орієнтує тлумачення Конституції України в напрямі європейських стандартів захисту прав людини. Конституційний Суд України наголошує, що значення практики ЄСПЛ виходить за межі окремих проваджень у Конституційному Суді України. У своїх правових позиціях він виходить із того, що тлумачення Конвенції, надане ЄСПЛ, з урахуванням вимог зазначеного Закону має враховуватися всіма національними судами при застосуванні і конвенційних, і конституційних гарантій, що фактично формує обов'язок українських судів орієнтуватися на стандарти Страсбурзького суду навіть у справах, які не були безпосередньо предметом його розгляду.

Практика Верховного Суду. Верховний Суд у своїй практиці послідовно застосовує принцип пріоритету міжнародних договорів над національним законодавством та використовує практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Показовою для розуміння підходу господарської юрисдикції до співвідношення міжнародних договорів і внутрішнього права є постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (далі – КГС ВС) від 18 квітня 2019 р. у справі № 910/22752/17 [15], що стосувалася застосування положень міжнародного договору про уникнення подвійного оподаткування. Розглядаючи спір щодо правильності визначення податкових зобов'язань, Суд виходив із того, що в разі, коли міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені нормами національного податкового законодавства, підлягають застосуванню саме положення такого договору відповідно до ст. 19 Закону

України «Про міжнародні договори України» та ст. 3 Податкового кодексу України. У такий спосіб КГС ВС фактично підтвердив, що у сфері оподаткування міжнародний договір, ратифікований Верховною Радою України, виконує функцію *lex specialis*, який обмежує дію загальних норм внутрішнього законодавства.

У постанові КГС ВС від 10 травня 2018 р. у справі № 910/14259/17 [16], присвяченій застосуванню міжнародного договору у сфері зовнішньоекономічної діяльності, ця логіка отримала подальший розвиток. Суд прямо зазначив, що міжнародні договори України є складовою національного законодавства і в разі колізії норм мають пріоритет над внутрішніми законами, що узгоджується з положеннями Закону України «Про міжнародні договори України». При цьому КГС ВС не обмежився констатацією формальної ієрархії джерел, а звернувся до засадничого принципу міжнародного договірного права – *pacta sunt servanda*, закріпленого у ст. 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів. Суд наголосив, що цей принцип покладає на державу обов'язок добросовісно виконувати взяті на себе міжнародні зобов'язання, а отже, національні органи, зокрема суди, не можуть ігнорувати чи довільно обмежувати дію ратифікованих міжнародних договорів.

Подібний підхід простежується і в постанові КГС ВС від 18 вересня 2025 р. у справі № 922/82/20 [17], яка стосувалася застосування міжнародного договору про взаємне визнання та виконання судових рішень. У цьому рішенні Суд виходив із того, що міжнародні договори України у сфері міжнародного цивільного процесу, які регулюють порядок визнання й виконання іноземних судових актів, у разі колізії норм мають пріоритет над положеннями національного процесуального законодавства і можуть застосовуватися судами безпосередньо. Акцент на безпосередньому застосуванні договору свідчить про відхід від суто трансформаційної моделі до практики, у якій міжнародний договір, ратифікований у встановленому порядку, функціонує як самостійне джерело прав та обов'язків для учасників приватноправових відносин.

У кримінальній юрисдикції ключове значення має постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 9-484/2004 (провадження № 13-9зв018) [12], ухвалена за результатами перегляду справи у зв'язку з рішенням ЄСПЛ у справі «Зосимов проти України». Велика Палата наголосила, що відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄСПЛ підлягають застосуванню судами України як джерело права. У мотивувальній частині Суд прямо послався на ст. 17 цього Закону, яка зобов'язує національні суди враховувати практику ЄСПЛ під час розгляду справ, а також на ст. 2 цього Закону і ст. 46 Конвенції, що встановлюють обов'язок України виконувати остаточні рішення Страсбурзького суду.

Велика Палата виходила з того, що поняття «практика ЄСПЛ» охоплює не лише рішення, ухвалені у справах проти України, а й рішення щодо інших держав, за умови, що в них сформульовано релевантні правові стандарти, придатні для застосування у схожих за предметом національних спорах. Такий підхід фактично означає визнання універсального характеру конвенційних стандартів та сприйняття рішень ЄСПЛ як «живого» джерела тлумачення прав і свобод, гарантованих і Конвенцією, і Конституцією України.

Особливу увагу Велика Палата приділила питанням виконання рішень ЄСПЛ та механізм *restitutio in integrum* на національному рівні. Аналізуючи положення Закону № 3477-IV та Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (2000) 2,

Суд докладно розглянув можливі форми індивідуальних і загальних заходів, зокрема повторний розгляд справи та відновлення провадження. Хоча в постанові прямо не сформульовано загальної «тестової» формули за якої здійснюється тлумачення, Велика Палата фактично виходить із потреби інтерпретувати норми національного законодавства у спосіб, сумісний з вимогами Конвенції та практики ЄСПЛ, а не ізольовано від них. У доктринальному плані це відповідає принципу *friendly* або *harmonious interpretation*: за наявності кількох можливих тлумачень національної норми суд має віддати перевагу тому, що найповніше узгоджується з міжнародними зобов'язаннями України, мінімізуючи ризик повторних констатацій порушень Конвенції.

У справі № 9-484/2004 Велика Палата водночас окреслила й певні межі такого перегляду: Суд відмовив у скасуванні ухвали апеляційного суду, констатувавши, що порушення, встановлені ЄСПЛ, стосувалися насамперед стадії досудового розслідування та недоліків процесуального законодавства, а не безпосередньо судових рішень, які могли б бути виправлені шляхом перегляду. Цей підхід демонструє намагання поєднати повагу до висновків ЄСПЛ із принципом правової визначеності й обмеженням втручання у судові рішення лише тими випадками, коли національний перегляд справді здатен забезпечити *restitutio in integrum*.

У площині адміністративної юрисдикції питання співвідношення міжнародних договорів і внутрішнього права яскраво проявляється у податкових і митних спорах. Показовою є постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (далі – КАС ВС) від 17 жовтня 2019 р. у справі № 2а-16434/12/2670 [13], де йшлося про застосування міжнародного договору у сфері оподаткування у контексті спору з податковим органом. Суд, аналізуючи положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів, Податкового кодексу України та відповідного договору, виходив із того, що в разі колізії між нормами національного законодавства та міжнародним договором України перевага має віддаватися саме договору, який підлягає безпосередньому застосуванню судами. У рішенні наголошено, що така перевага зумовлена не тільки нормами внутрішнього права, а й загальноновизнаними принципами міжнародного права, зокрема принципом *pacta sunt servanda*, який вимагає від держави утримуватися від прийняття або тлумачення внутрішніх актів у спосіб, що нівелює її міжнародні зобов'язання.

Схожий підхід відображено в постанові КАС ВС від 20 листопада 2019 р. у справі № 815/371/18 [14], яка стосувалася застосування міжнародного договору у сфері митного регулювання. Суд послався на ст. 4 Митного кодексу України, відповідно до якої якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у Митному кодексі, застосовуються правила такого міжнародного договору, а також на ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України». На цій підставі КАС ВС дійшов висновку, що міжнародні договори у сфері митного права мають пріоритет у разі колізії з положеннями Митного кодексу та повинні застосовуватися судами як безпосередній критерій законності дій та рішень митних органів.

Сукупно аналізовані рішення адміністративної юрисдикції демонструють, що Верховний Суд послідовно сприймає міжнародні договори не як суто декларативний елемент правової системи, а як реальний інструмент корекції внутрішнього правопорядку, здатний обмежувати дискрецію органів публічної

влади й забезпечувати узгодженість національної практики з міжнародними стандартами.

Особливе місце в контексті взаємодії національної судової системи з ЄСПЛ посідає рішення у справі «Бурмич та інші проти України» від 12 жовтня 2017 р. [21], що є продовженням «пілотного» рішення у справі «Ivanov v. Ukraine» та стосується хронічної проблеми невиконання державою рішень національних судів. ЄСПЛ дійшов висновку, що невиконання або надмірно тривале виконання остаточних судових рішень в Україні має системний характер і призводить до масових порушень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд) і ст. 1 Протоколу № 1 (право на мирне володіння майном). У зв'язку з цим Суд передав до Комітету міністрів Ради Європи контроль за виконанням великого масиву подібних справ, фактично вказавши на необхідність комплексних загальних заходів, спрямованих на усунення структурних недоліків правової системи, а не лише на виплату індивідуальної сатисфакції заявникам.

У подальшій практиці Верховного Суду на це рішення неодноразово посилалися як на ключовий прецедент, що формує загальний контекст виконання судових рішень та окреслює обсяг міжнародних зобов'язань України. У низці постанов Суд наголошував, що держава має обов'язок забезпечити ефективний механізм виконання рішень і національних судів, і самого ЄСПЛ, а тривале невиконання таких рішень не може бути виправдане ані бюджетними, ані організаційними міркуваннями. Вказувалося також, що ігнорування висновків ЄСПЛ у справі Бурмич та пов'язаних справах не лише породжує ризик нових звернень до Страсбурзького суду та нарахування додаткової справедливої сатисфакції, а й негативно впливає на міжнародну репутацію України як держави, що взяла на себе зобов'язання поважати верховенство права і права людини. У доктринальному вимірі ця практика підсилює тезу про те, що виконання рішень судів – і національних, і міжнародних – є невід'ємною частиною конституційного принципу верховенства права й позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини.

Аналіз практики Конституційного Суду України та Верховного Суду дає змогу виділити кілька ключових проблем, пов'язаних із пріоритетом міжнародного права в Україні, та окреслити шляхи їх розв'язання.

Однією з найбільш дискусійних проблем є статус міжнародних актів, які не були ратифіковані Верховною Радою України. Ст. 9 Конституції України встановлює, що частиною національного законодавства є лише ті міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [8]. Однак на практиці виникають ситуації, коли суди посилаються на нератифіковані міжнародні акти, зокрема на рекомендації міжнародних організацій, резолюції Генеральної Асамблеї ООН тощо.

Як зазначає Я. Берназюк, суди повинні чітко розрізняти ратифіковані міжнародні договори, які мають обов'язкову юридичну силу, та інші міжнародні акти, які можуть використовуватися лише як допоміжні засоби тлумачення [1]. Н. Камінська наголошує, що органи конституційної юрисдикції повинні розробити чіткі критерії для визначення того, які міжнародні акти можуть враховуватися під час тлумачення конституційних норм [28].

Закон України «Про міжнародні договори України» передбачає різні форми надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів: ратифікацію Верховною Радою України, затвердження іншими органами державної влади, підписання

тощо [20]. Водночас залишається незрозумілим, чи всі ці форми надають міжнародному договору статус частини національного законодавства відповідно до ст. 9 Конституції України [8].

О. Водянніков у своєму дослідженні конституційного контролю міжнародних договорів зазначає, що потрібно законодавчо уточнити, які саме міжнародні договори підлягають конституційному контролю та які форми згоди на обов'язковість надають договору конституційний статус [31]. Ю. Волошин та О. Стрельцова, аналізуючи імплементацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, вказують на необхідність розроблення чіткої ієрархії міжнародних договорів залежно від їхнього предмета й форми згоди на обов'язковість [4].

Практика Конституційного Суду України свідчить, що міжнародні договори підлягають конституційному контролю [23; 24]. Однак залишаються відкритими питання про те, чи може Конституційний Суд України здійснювати попередній контроль міжнародних договорів (до їх ратифікації) та які наслідки має визнання міжнародного договору неконституційним після його ратифікації та набуття чинності.

Як зазначає Н. Камінська, потрібна чітка процедура попереднього конституційного контролю міжнародних договорів, яка б давала змогу виявити їх невідповідність Конституції ще до ратифікації [28]. О. Водянніков наголошує, що визнання міжнародного договору неконституційним після його ратифікації створює складну ситуацію, оскільки держава вже взяла на себе відповідні міжнародні зобов'язання, невиконання яких може призвести до міжнародної відповідальності [31].

Висновки. Дослідження змісту і меж пріоритету міжнародного права над національним правом в Україні крізь призму рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду дає змогу зробити такі висновки.

Українська модель пріоритету міжнародного права є моделлю «обмеженого пріоритету»: ратифіковані міжнародні договори інтегруються до системи національного законодавства і мають пріоритет над звичайними законами, але не можуть суперечити Конституції України. Це впливає зі системного тлумачення ст. 8 і 9 Конституції України та підтверджується практикою Конституційного Суду України.

Пріоритет міжнародного права варто відрізнити від монізму як структурної моделі правопорядку: перший стосується ієрархії норм у разі колізії, другий – способу інтеграції міжнародних норм у національну систему. Українська модель поєднує елементи монізму (інкорпорація міжнародних договорів у національну правову систему) та дуалізму (збереження верховенства Конституції).

Конституційний Суд України формує принцип «дружнього ставлення до міжнародного права», згідно з яким конституційні норми повинні тлумачитися у спосіб, що забезпечує виконання міжнародних зобов'язань України. Цей принцип дає змогу поєднати верховенство Конституції з пріоритетом міжнародного права через механізм тлумачення.

Верховний Суд послідовно застосовує принцип пріоритету міжнародних договорів над національним законодавством у господарських, кримінальних та адміністративних справах. Суд також визнає практику Європейського суду з прав людини джерелом права в Україні відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Принцип *pacta sunt servanda*, закріплений у ст. 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, є основою для застосування міжнародних договорів судами України. Суди визнають, що держава не може посилатися на своє внутрішнє право як виправдання невиконання міжнародних зобов'язань.

Станом на сьогодні потребують вирішення питання щодо: статусу нератифікованих міжнародних актів; форми згоди на обов'язковість договорів та їхньої ієрархії; меж конституційного контролю міжнародних договорів; механізму імплементації рішень ЄСПЛ.

Українська модель пріоритету міжнародного права є динамічною й еволюціонує від формального визнання до практичної інтеграції міжнародних стандартів у національну правову систему через судову практику. Ключовими напрямками розвитку є законодавче уточнення статусу міжнародних актів, розробка процедури попереднього конституційного контролю, удосконалення механізму імплементації рішень ЄСПЛ та посилення діалогу між національними й міжнародними судовими установами.

Отже, пріоритет міжнародного права в Україні не є абсолютним, але забезпечується через комплекс конституційних, законодавчих і судових механізмів, які дають змогу поєднати виконання міжнародних зобов'язань зі збереженням верховенства Конституції України та захистом національних конституційних цінностей.

Список використаних джерел

- 1 Берназюк Я. О. Пріоритетність міжнародних договорів при вирішенні колізій у законодавстві: аналіз судової практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 201–204. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/48>.
- 2 Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI (станом на 01.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 3 Віденська конвенція про право міжнародних договорів : міжнар. док. від 23.05.1969 (ратифікована Законом України від 14.04.1986). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 4 Волошин Ю. О., Стрельцова О. В. Імплементація угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: конституційно-правові аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4(37). С. 6–20. DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4\(37\)-1](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4(37)-1).
- 5 Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII (станом на 31.10.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 6 Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV (станом на 01.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 7 Козюбра М. Місце Європейської конвенції з прав людини у правовій системі України. *Досвід застосування Європейської конвенції з прав людини в судочинстві України та Польщі* : матер. наук.-практ. конф. / за ред. О. П. Корнієнко. Київ : А.П.Н., 2006. С. 15–28.
- 8 Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (станом на 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 9 Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI (станом на 04.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.

- 10 Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія. Київ : Юридична думка, 2008. 336 с.
- 11 Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (станом на 01.01.2026). : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 12 Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30.05.2018 у справі № 9-484/2004 (провадження № 13-9зво18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74505960> (дата звернення: 22.03.2026). Назва з екрана.
- 13 Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 17.10.2019 у справі № 2а-16434/12/2670. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84986983> (дата звернення: 22.03.2026). Назва з екрана.
- 14 Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 20.11.2019 у справі № 815/371/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85902340> (дата звернення: 22.03.2026). Назва з екрана.
- 15 Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 18.04.2019 у справі № 910/22752/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81435238> (дата звернення: 22.03.2026). Назва з екрана.
- 16 Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 10.05.2018 у справі № 910/14259/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74570862> (дата звернення: 22.03.2026). Назва з екрана.
- 17 Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 18.09.2025 у справі № 922/82/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131882931> (дата звернення: 22.03.2026). Назва з екрана.
- 18 Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV (станом на 02.12.2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 19 Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 20 Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV (станом на 15.03.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 21 Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бурмич та інші проти України» (заява № 46852/13) від 12.10.2017 [Електронний ресурс]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:%5B%22001-192193%22%5D%7D> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 22 Рішення Конституційного Суду України № 6-р(II)/2021 від 16.09.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-21#Text> (дата звернення: 18.03.2026). Назва з екрана.
- 23 Рішення Конституційного Суду України № 6-р(II)/2024 від 13.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-24#Text> (дата звернення: 18.03.2026). Назва з екрана.
- 24 Рішення Конституційного Суду України № 9-р(II)/2023 від 01.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-23#Text> (дата звернення: 18.03.2026). Назва з екрана.
- 25 Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III (станом на 04.03.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.

- 26 Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (станом на 01.02.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 27 Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV (станом на 17.07.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.03.2026). Назва з екрана.
- 28 Kaminska N. Authority of organs of constitutional jurisdiction on issues of international agreements: the experience of foreign states and Ukraine. *ScienceRise*. 2023. No. 3. P. 45–52. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2023.283460>.
- 29 Kelsen H. Principles of International Law. New York : Rinehart and Winston, 1966. 461 p. URL: https://archive.org/details/principlesofinte0000kels_u2i3 (дата звернення: 23.03.2026).
- 30 Verdross A. Völkerrecht. 5-th ed. Vienna : Springer, 1964. 639 p. DOI: <https://doi.org/10.2307/2194488>.
- 31 Vodiannikov O. Constitutional review of international treaties of Ukraine. *Public Law*. 2022. № 4(48). P. 9–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-1>.

References

- 1 Bernaziuk, Ya. O. (2022). Prioritytnist mizhnarodnykh dohovoriv pry vyrishenni kolizii u zakonodavstvi: analiz sudovoi praktyky. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 8, 201–204. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/48>.
- 2 *Biudzhetni kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy (08.07.2010 № 2456-VI)* (stanom na 01.01.2026). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (data zvernennia: 20.03.2026).
- 3 *Videnska konventsiiia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv : mizhnar. dok. (23.05.1969) (ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 14.04.1986)*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (data zvernennia: 20.03.2026).
- 4 Voloshyn, Yu. O., Streltsova, O. V. (2021). Implementatsiia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom: konstytutsiino-pravovi aspekty. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*, 4(37), 6–20. DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4\(37\)-1](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4(37)-1).
- 5 *Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy (06.11.1991 № 1798-XII)* (stanom na 31.10.2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (data zvernennia: 20.03.2026).
- 6 *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy : Zakon Ukrainy (06.07.2005 № 2747-IV)* (stanom na 01.01.2026). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (data zvernennia: 20.03.2026).
- 7 Koziubra, M. (2006). Mistse Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny u pravonii systemi Ukrainy. *Dosvid zastosuvannia Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny v sudochynstvi Ukrainy ta Polshchi : mater. nauk.-prakt. konf. / za red. O. P. Korniienko*, 15–28.
- 8 *Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy (28.06.1996 № 254k/96-VR)* (stanom na 01.01.2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 20.03.2026).
- 9 *Mytnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy (13.03.2012 № 4495-VI)* (stanom na 04.01.2026). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (data zvernennia: 20.03.2026).
- 10 Parkhomenko, N. M. (2008). *Dzherela prava: problemy teorii ta metodolohii* : monohrafiia. Yurydychna dumka.
- 11 *Podatkovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy (02.12.2010 № 2755-VI)* (stanom na 01.01.2026). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (data zvernennia: 20.03.2026).

- 29 Kelsen, H. (1966). *Principles of International Law*. Rinehart and Winston. Retrieved from https://archive.org/details/principlesofinte0000kels_u213 (data zvernennia: 23.03.2026).
- 30 Verdross, A. (1964). *Völkerrecht*. Springer. DOI: <https://doi.org/10.2307/2194488>.
- 31 Vodiannikov, O. (2022). Constitutional review of international treaties of Ukraine. *Public Law*, 4(48), 9–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-1>.

**THE PRIORITY OF INTERNATIONAL LAW
OVER DOMESTIC LAW (ANALYSIS OF THE CASE LAW
OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE
AND THE SUPREME COURT)**

Anastasiya Zvarych

*Ivan Franko National University of Lviv,
1 Universytetska St., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: Anastasiya.Zvarych@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0006-5595-1411*

The article explores the content and limits of the priority of international law over domestic law in Ukraine through the lens of decisions issued by the Constitutional Court of Ukraine as well as the Supreme Court. Based on the classical theories of Hans Kelsen's monism and Alfred Verdross's dualism, as well as research by Ukrainian scholars (M. Koziubra, N. Parkhomenko), it is established that the priority of international law should be distinguished from monism as a structural model: the former concerns the hierarchy of norms in cases of conflict, while the latter refers to the method of integrating international norms into the national system. It is found that at the international level, priority entails a prohibition on invoking domestic law as a justification for failure to perform a treaty (Articles 26–27 of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties), whereas, in the domestic sphere, it takes the form of a special regime governing the relationship between international treaties, statutes, and the Constitution of Ukraine.

The study analyzes constitutional provisions (Art. 9 of the Constitution of Ukraine), legislative norms (Art. 19 of the Law of Ukraine "On International Treaties of Ukraine", Art. 17 of the Law of Ukraine "On the Enforcement of Judgments and the Application of the Case Law of the European Court of Human Rights"), codes, and judicial decisions that characterize the Ukrainian model as one of "limited priority" of international law: ratified treaties are integrated into the national legal system and take precedence over ordinary laws but cannot contradict the Constitution. Based on a detailed analysis of the decisions of the Constitutional Court of Ukraine (No. 9-r(II)/2023, No. 6-r(II)/2024, No. 6-r(II)/2021), it is established that the Constitutional Court, on the one hand, ensures the supremacy of the Constitution through the constitutional review of international treaties, and on the other hand, forms the principle of a "friendly attitude toward international law", requiring the interpretation of constitutional norms in light of international obligations and the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR).

Drawing on the analysis of Supreme Court rulings (including cases No. 922/82/20, No. 910/22752/17, No. 9-484/2004, etc.), the article outlines approaches to applying ratified international treaties and ECtHR judgments as components of the system of sources of law, particularly regarding the priority of a treaty over a statute and the consistent (conform) interpretation of national legislation. The principle of *pacta sunt servanda* is analyzed within the practice of the Supreme Court in commercial, criminal, and administrative cases, alongside the ECtHR case *Burmych and Others v. Ukraine*.

The author identifies several challenges and proposes solutions regarding: the status of unratified international acts and the hierarchy of forms of consent; the limits of constitutional review of treaties (necessitating clear ex-ante control procedures); and the mechanism for

implementing ECtHR judgments, which requires a systemic approach and inter-agency coordination. It is concluded that the Ukrainian model of the priority of international law is dynamic and evolving from formal recognition to the practical integration of international standards into the domestic legal system through judicial practice.

Keywords: domestic law, international law, sources of law, international treaty, judicial practice, Constitutional Court of Ukraine, Supreme Court.

*Стаття: надійшла до редакції 30.03.2026
прийнята до друку 16.04.2026*